

RUS TILI DARSLARINI O`QITISHDA TALABANING KOGNITIV BILIMINI RIVOJLANTIRISH METODOLOGIYASI

Dilnavoz Tursunova,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti o`qituvchisi

Annotatsiya:

Rus tili darslarida talabalarning kognitiv faolligini oshirish uchun sinovidan o'tgan an'anaviy va turli xil innovatsion texnikalar, usullar va shakllardanxususan, talabalarga yo'naltirilgan ta'lim elementlari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari, loyiha texnologiyasi, interfaol texnikalar, aqliy hujum elementlari, test topshiriqlari, AKTdan foydalanish samara beradi. Bunda albatta, darslarda fanlararo aloqadorlikning ahamiyati, o`qitishda faollik yondashuvi hisobga olinadi. Oliy ta`limda talabalarning ijodiy faolligini rivojlantiradigan, ularni rus tilining qiziqarli mamlakatiga olib boradigan va yangi qoidalarni osongina eslab qolishga yordam beradigan o'yin daqiqalari ham keng qo'llaniladi. Ayniqsa "motivatsion" bosqichida zamonaviy hayot bilan parallel ravishda o'qishga, o'quvchini ish natijalariga qiziqtirishga, ushbu bilim va ko'nikmalar qanday vaziyatda kerak bo'lishi mumkinligi haqida o'ylashga imkon beradi. Maqolada ham rus tili darslarini o`qitishda talabanning kognitiv bilimni rivojlantirish metodologiyasi xususida so`z yuritildi.

Kalit so`zlar: AKT, g`oya, kognitiv rivojlanish, ko`nikma, o`yin, o`qitish, uslub, metod.

Ma'lumki, Davlat ta'lim standartlarida bilim, ko'nikma va malakalarni talabaga o`rgatish, uning mustaqil o`quv maqsadlarini belgilash qobiliyatini rivojlantiruvchi yangi yondashuvlarga o'tish ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Kognitiv rivojlantirishda ham standart asosida, yangi usullarni loyihalab, talabanning yutuqlarini nazorat qilish va baholash, turli ma'lumot manbalari bilan ishlash, shu asosda o'z fikrini, mulohazalarini, baholarini shakllantirish lozim. Ta'limning zamonaviy muammolarini hal qilish shartlaridan biri o'quvchilarning asosiy ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishdir. Bunda rus tili katta rol o'ynaydi.

Rus tili darslari darajasida oliy ta'lim jarayonida asosiy kompetensiyalarni shakllantirish "o'qituvchi-talaba", "talaba-talaba" darajasidagi o'quv jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning maxsus tashkil etilgan modeli sifatida ko'rib chiqiladi. Ikkinchi avlod standartlarini asos qilib olsak, til darslarida kommunikativ, tarbiyaviy-kognitiv, lingvistik va madaniy kompetensiyalar shakllanadi.

Pedagog uchun eng muhimi quyidagi kontseptual g'oyalardir:

- talabalar o'rtasidagi hamkorlik va o'zaro yordam;
- har bir talaba uchun to'liqlik yoki eng yuqori darajaga yo'naltirilganlik, yakuniy natijalar;
- darajadagi farqlash.

Tajriba maqsadlari:

- Talaba shaxsini rivojlantirish, ijtimoiylashuvi, moslashish qobiliyati uchun sharoit yaratish;
- o'rganishga o'rgatish, ya'ni. shaxsda alohida xususiyatlarning paydo bo'lishi yoki psixikadagi neoplazmalar yoki shaxsiyatning ajralmas sifatiga aylanadigan qobiliyatlar.

Qobiliyatni bilim asosidir. Qobiliyat faqat o'sishi, maxsus sharoitlar yaratilgan bo'lsa vaqt o'tishi bilan rivojlanadi. Shuning uchun o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning tabiati va uslubi demokratik, ochiq va dialogik bo'lishi kerak. O'qituvchi nafaqat ma'lumot tashuvchisi, balki hamkorlik tashkilotchisi, maslahatchi, talabalarning qidiruv ishlarini boshqarish funksiyasini ham bajaradi.

Tajriba texnologiyasi.

Pedagog o'z faoliyatini o'quvchi shaxsini rivojlantirish, uning faol aqliy o'sishi, bilimlarni chuqur va mazmunli o'zlashtirishi uchun sharoit yaratish bilan bog'lash lozim.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagilar zarur:

- Talabaning kognitiv faolligini faollashtirish (darsda va darsdan keyingi soatlarda mustaqil bilim faoliyatini tashkil etish orqali, o'quv faoliyatini tashkil etishning turli usullari va shakllaridan foydalangan holda);
- samarali dars tizimi orqali fanga mehr uyg'otish;
- ona so'zining ma'naviy boyligi va go'zalligiga bog'lash (ijodkorlik darslari, ijodiy mahorat darslari asosida).

Darsda qulay hissiy fon yaratish uchun gapirish istagini qo'llab-quvvatlash lozim. Bu talabada unga yaxshi munosabatda bo'lishiga ishonch hosil qiladi.

O'quv va kognitiv kompetentsiya, ayniqsa, nostandart, ko'ngilochar, tarixiy muammolarni hal qilishda, shuningdek, yangi mavzuni muammoli tarzda taqdim etishda, materialni o'rganish asosida mini-tadqiqotlarni o'tkazishda samarali rivojlanadi.

Muammoli vaziyatlarni yaratish, uning mohiyati o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini tarbiyalash va rivojlantirish, faol aqliy harakatlar tizimini o'rgatishdir. Bu faoliyat shuni ko'rsatadiki, o'quvchi tahlil, taqqoslash, sintez qilish, umumlashtirish, haqiqiy materialni ko'rsatish, o'zi undan yangi ma'lumotlarni oladi. Talabalarni yangi tushunchalar bilan tanishtirishda, yangi tushunchalarni aniqlashda bilimlar tugallangan shaklda yetkazilmaydi. O'qituvchi talabalarni faktlarni solishtirish, solishtirish va solishtirishga undaydi, buning natijasida qidiruv vaziyati yuzaga keladi.

Gumanitar fanlarni, xususan, rus tili va adabiyotini o'qitishda tanqidiy fikrlash texnologiyasidan foydalanish, birinchi navbatda, ma'lumotlarni yangi usulda izohlash, . materialni o'zlashtirish va axborot matni va badiiy asar muammolarini tushunishning yangi darajasiga chiqish, baholash va tizimlashtirish imkonini beradi. O'quv materialini rejalashtirishda asosiy savolni izlash aynan shu maqsadga qaratilgan. O'quv mavzusining muammoli masalalarini shakllantirish talabalardan matn qurish qonuniyatlarini bilishni, uni barcha darajalarda tahlil qilish qobiliyatini, turli xil ma'lumot manbalari bilan ishlash

mahoratini talab qiladi va ularga o'z fikrini ifoda etish imkoniyatini beradi. ularning pozitsiyasini ajralmas asoslash. Bularning barchasi, bizningcha, dialogik tafakkurni rivojlantirishga, soʻz boyligi va nutqning grammatik tuzilishini boyitishga, zamonaviy inson uchun zarur boʻlgan turli uslub, tur, janrdagi matnlarni yaratishda oʻquvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mavzu bo'yicha mustahkamlash va umumlashtirish darslarida ko'pincha klaster texnikasidan foydalaniladi. Klaster - bu materialning grafik tashkiloti bo'lib, uni tuzish talabalarni mavzu bo'yicha erkin va ochiq fikrlashga majbur qiladi. Ushbu turdagi kompetensiyalarni shakllantirishda axborot-kognitiv yo'naltirilgan test tuzilmalaridan-talabalar tomonidan tuzilgan test loyihalari; qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lgan vazifalarni o'z ichiga olgan sinov konstruktsiyalari foydalanilsa samara beradi.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Анохина Т.Н. Активизация познавательной деятельности учащихся на уроках русского языка // Начальная школа. – 1999. - № 12. – С. 57.
2. Белов Б.Ф. Педагогика диалога: теория и практика. – М., 2006.
3. Загвязинская, В. Н. Педагогика [Электронный ресурс]: учеб. для студ. учреждений высш. проф. образования / В. И. Загвязинский, И. Н. Емельянова; под ред. В. И. Загвязинского. - М.: Академия, 2011.
4. Сластенин, В. А. Педагогика [Электронный ресурс]: учеб. пособие для вузов / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Сластенина. - [3-е изд., стер.]. - М.: Академия, 2004. – 512 с.